

hadden andere Duitse firma's het moeilijker¹: daar komen wij op terug in het aparte deel van ons werk dat aan Indië gewijd wordt. Maar Nederlands-Indië lag ver weg en in Batavia behoefde men minder bevreesd te zijn voor Duitse represailles dan in Den Haag. Want wat was de kern van de zaak?

Voor ons land was zowel het handelsverkeer met Duitsland als dat met Engeland van vitaal belang. Wij konden Duitsland moeilijk missen als leverancier van steenkool, staal en industrieproducten, evenmin als markt voor zuivelproducten, eieren en vlees – maar alleen met verloop van de Engelsen konden wij de voedergranen invoeren die grondslag vormden voor een deel van de levensmiddelenuitvoer naar Duitsland. De Duitsers moesten weer verloop geven voor de aanvoer van hout uit de Oostzee – en nu hebben wij hiermee alleen de belangrijkste troeven vermeld die door Duitsland en Engeland tegen ons uitgespeeld werden.² Dat doende, trachtte Duitsland ons land aan te zetten tot voortzetting van de doorvoer ondanks de blokkade; Engeland (Frankrijk speelde bij dit alles een minder belangrijke rol) trachtte daarentegen die doorvoer af te knippen; beide landen oefenden druk op ons land uit door te dreigen met de weigering, de goederen af te nemen die ons land zelf wilde uitvoeren of de goederen te leveren die het zelf wilde invoeren. Die pressie op onze eigen volkshuishouding was het welke voor Engeland een middel werd om medewerking bij de blokkade af te dwingen – voor Duitsland een middel om ons tot verzet tegen die blokkade te stimuleren. Die pressie kon alleen maar afgeweerd worden door nu eens in Londen, dan weer in Berlijn te onderstrepen welke economische diensten ons land als im- en exporteur aan Engeland en Duitsland bewees. Het was een afweer die in langdurige en moeizame onderhandelingen plaats vond waarbij als regel dr. H. M. Hirschfeld, de directeur-generaal van handel en nijverheid bij het departement van economische zaken, als voorzitter van de Nederlandse delegatie optrad. Wij willen hier die onderhandelingen niet in bijzonderheden beschrijven: dat zou te ver voeren. Voldoende lijkt het ons, tweeërlei te onderstrepen.

Ten eerste dan, dat er naar Engels oordeel geen land was waarmee zo taai en zo hardnekkig onderhandeld moest worden als met Nederland. Het eind van het lied (maar het was een eind dat een half jaar op zich liet wachten) was, dat twee lijsten met goederen opgesteld werden, lijst A en lijst B. De A-goederen mochten, van overzee aangevoerd, niet naar Duitsland doorgevoerd worden maar wèl naar 'acceptabele neutrale mogendheden' (aanvankelijk waren dat de Scandinavische staten, België, Ierland, Spanje,

¹ A.v., p. 2-3 (a.v., 470850-51). ² H. M. Hirschfeld: *Herinneringen uit de bezettingstijd*, p. 11-14.